

Særtrykk av Norsk Geografisk Tidsskrift, Bind XI, Hefte 2, 1946.

SØREN RICHTER
JAN MAYEN I
KRIGSÅRENE

A. W. BRØGGERS BOKTRYKKERI A/S - OSLO

NORGES SVALBARD- OG ISHAVS-UNDERSØKELSER

Observatoriegaten 1, Oslo

MEDDELELSER:

- Nr. 1. PETERSEN, K., *Isforholdene i Nordishavet i 1881 og 1882*. Optrykk av avis-artikler. Med en innledn. av A. Hoel. — Særtr. av Norsk Geogr. Tidsskr., b. 1, h. 4. 1926. Kr. 1,00. [Utsolgt.]
- „ 2. HOEL, A., *Om ordningen av de territoriale krav på Svalbard*. — Særtr. av Norsk Geogr. Tidsskr., b. 2, h. 1. 1928. Kr. 1,60. [Utsolgt.]
- „ 3. HOEL, A., *Suverenitetsspørsmålene i polartraktene*. — Særtr. av Nordmands-Forbundet, årg. 21, h. 4 & 5. 1928. Kr. 1,00. [Utsolgt.]
- „ 4. BROCH, O. J., E. FJELD og A. HØYGAARD, *På ski over den sydlige del av Spitsbergen*. — Særtr. av Norsk Geogr. Tidsskr., b. 2, h. 3—4. 1928. Kr. 1,00.
- „ 5. TANDBERG, ROLF S., *Med hundespenn på eftersøking efter „Italia“-folkene*. — Særtr. av Norsk Geogr. Tidsskr. b. 2, h. 3—4. 1928. Kr. 2,20.
- „ 6. KJÆR, R., *Farvannsbeskrivelse over kysten av Bjørnøya*. 1929. Kr. 1,60.
- „ 7. NORGES SVALBARD- OG ISHAVS-UNDERSØKELSER, *Jan Mayen. En oversikt over øens Natur, historie og bygning*. — Særtr. av Norsk Geogr. Tidsskr., b. 2, h. 7. 1929. Kr. 1,60. [Utsolgt.]
- „ 8. I. LID, JOHANNES, *Mariskardet på Svalbard*. II. ISACHSEN, FRIDTJOV, *Tidligere utforskning av området mellem Isfjorden og Wijdebay på Svalbard*. — Særtr. av Norsk Geogr. Tidsskr., b. 2, h. 7. 1929. Kr. 1,60.
- „ 9. LYNGE, B., *Moskusoksen i Øst-Grønland*. — Særtr. av Norsk Geogr. Tidsskr., b. 3, h. 1. 1930. Kr. 1,60. [Utsolgt.]
- „ 10. NORGES SVALBARD- OG ISHAVS-UNDERSØKELSER, *Dagbok ført av Adolf Brandal under en overvintring på Øst-Grønland 1908—1909*. 1930. Kr. 3,40. [Utsolgt.]
- „ 11. ORVIN, A. K., *Ekspedisjonen til Øst-Grønland med „Veslekari“ sommeren 1929*. — Særtr. av Norsk Geogr. Tidsskr., b. 3, h. 2—3. 1930. Kr. 2,80.
- „ 12. ISACHSEN, G., *I Norske Undersøkelser ved Sydpollandet 1929—31. II. „Norvegia“-ekspedisjonen 1930—31*. — Særtr. av Norsk Geogr. Tidsskr., b. 3, h. 5—8. 1931. Kr. 1,60.
- „ 13. *Norges Svalbard- og Ishavs-undersøkelsers ekspedisjoner sommeren 1930*. I. ORVIN, A. K., *Ekspedisjonen til Jan Mayen og Øst-Grønland*. II. KJÆR, R., *Ekspedisjonen til Svalbard-farvannene*. III. FREBOLD, H., *Ekspedisjonen til Spitsbergen*. IV. HORN, G., *Ekspedisjonen til Frans Josefs Land*. — Særtr. av Norsk Geogr. Tidsskr., b. 3, h. 5—8. 1931. Kr. 2,20.
- „ 14. I. HØEG, O. A., *The Fossil Wood from the Tertiary at Myggbukta, East Greenland*. II. ORVIN, A. K., *A Fossil River Bed in East Greenland*. — Særtr. av Norsk Geol. Tidsskr., b. 12. 1931. Kr. 3,60.
- „ 15. VOGT, T., *Landets senkning i nutiden på Spitsbergen og Øst-Grønland*. — Særtr. av Norsk Geol. Tidsskr., b. 12. 1931. Kr. 1,00.
- „ 16. HØEG, O. A., *Blütenbiologische Beobachtungen aus Spitzbergen*. 1932. Kr. 1,60.
- „ 17. HØEG, O. A., *Notes on Some Arctic Fossil Wood, With a Redescription of Cupressinoxylon Polyommatum, Cramer*. 1932. Kr. 1,60
- „ 18. ISACHSEN, G. OG F. ISACHSEN, *Norske fangstmenns og fiskeres ferder til Grønland 1922—1931*. — Særtr. av Norsk Geogr. Tidsskr., b. 4, h. 1—3. 1932. Kr. 2,80
- „ 19. ISACHSEN, G. OG F. ISACHSEN, *Hvor langt mot nord kom de norrøne grønlandinger på sine fangstferder i ubygdene*. — Særtr. av Norsk Geogr. Tidsskr., b. 4, h. 1—3. 1932. Kr. 1,00.

JAN MAYEN I KRIGSÅRENE

MINNER FRA DET FØRSTE STYKKE NORSK LAND VI BESATTE OG HOLDT UNDER HELE KRIGEN

AV

SØREN RICHTER

Den 8. mars 1941 trengte 2 skuter seg inn gjennom de første isstrimler omtrent midtveis mellom Island og Jan Mayen. Det var det norske marinefartøy »Honningsvåg«, en trawler som var erobret fra tyskerne under krigen i Nord-Norge i 1940 og vår gamle, kjente ishavsskute »Veslekari« som var ute på en av de dristigst planlagte og best gjennomførte ishavsekspedisjoner som antagelig er gjort. Oppgaven var å besette Jan Mayen militært og å gjenopprette den viktige værvarslingsstjeneste for det frie Norge så tidlig som mulig for å komme tyske forsøk i forkjøpet.

Bakgrunnen for denne ekspedisjon var begivenhetene i ishavet året før og jeg skal gi et kort riss av disse. Etter 3 glimrende utførte turer til Østgrønland sensommeren 1940 for å stoppe værvarslingsstjenesten til det okkuperte Norge, ble »Fridtjof Nansen« i sept. sendt til Jan Mayen for likeledes å stoppe værvarslingsstjenesten herfra. Radioanlegget ble ødelagt og betjeningen på stasjonen ble ført til Island.

I november var »Fridtjof Nansen« atter ved Jan, men denne gang for å vokte på en tysk ekspedisjon som man visste var underveis for å besette øya. Fartøyet rente imidlertid opp på en ukjent grunne som ligger lengst øst i Rekvedbukta, nesten oppe ved Eggøya. Det er mange slike kvasstaggete rev som omkranser øya og de markeres kun ved at det bryter over dem i dårlig vær. Besetningen hadde akkurat tid å komme i båtene før skuta veltet over og sank. Etter 4 døgn på land under kummerlige forhold ble alle avhentet av et unnsetningsskip. Et annet marinefartøy måtte overta »Fridtjof Nansen«s jobb og dette hadde et dramatisk møte med det tyske ekspedisjonsfartøy, trawleren »Hermann Brose«, ved Sydostkapp på Jan Mayen. Tyskeren endte oppe

i fjæresteinene og alle ombordværende ble tatt til fange. Deretter ble værvarslingstasjonen og reservestasjonen brent ned til grunnen da de lå for åpent til for angrep.

Slik lå i grove trekk tingene an, da det ble besluttet å sikre Jan Mayen for det frie Norge og å opprette den meteorologiske tjeneste for de allierte makter. Værtjenesten fra Jan Mayen var regnet for å være av vital betydning ikke bare for skipsfarten i Nord-Atlanteren, men også for værvarslene for de nord- og vesteuropeiske krigsskueplasser. England bekostet hele utrustningen og kommandørkaptein E. Ullring som hadde besørget avviklingen av alle de meteorologiske stasjoner i ishavet som mere eller mindre måtte forutsettes å kontrolleres fra okkupasjonsmakten i Norge, fikk frie hender til å utstyre ekspedisjonen. Det var en meget begrenset tid til disposisjon, for Ullring ønsket å starte i januar for å være sikker på å komme først. Men alt ble skaffet og neppe har en bedre utrustet ekspedisjon gått til ishavet. Provianten var førsteklasses og av det store utstyr ellers manglet det kun bindhaker, men disse smidde vi selv.

Beboelseshuset fortjener noen ord for seg selv. Det var ferdigbygget og satt opp i England og gjort slik at det kunne tas sund i lemmer av passe størrelse, men dette ble ødelagt i England under bombingene. I all hast ble det så laget et nytt hus som neppe holdt mål med det første, men dog var ypperlig egnet for formålet. Det var 19 meter langt og 7 meter bredt med 5 likestore brakkerom og korridor i hele husets lengde. Som innvendig bekledning var brukt en slags tykke, bløte celotexplater, som hadde en stor isolerende evne og i høy grad hjalp til å gjøre stasjonen så god som den var.

Huset var oppdelt i passelig store flak eller lemmer som skulle festes til hverandre med gjennomgående bolter. Innredningen måtte vi lage oss selv helt, og litt etter litt kom det etter planen opp gode køyer i to høyder og alt det vi behøvde av utstyr ellers.

Alt var gjennomtenkt i detalj og skaffet til veie i løpet av utrolig kort tid. Men så stod det også en mann i spissen som hadde greie på arktiske forhold.

I januar 1941 gikk »Veslekari«, lastet til relingen og eskortert av to destroyere, fra Aberdeen. Skuta møtte imidlertid straks orkanaktig uvær og måtte i sterkt havarert tilstand søke nødhavn på Orknøyene for reparasjon og utbedring og kom ½ måned forsinket til Reykjavik som var ekspedisjonens egentlige startplass. Her var alt ferdig organisert. Garnisonen skulle bestå av 12 mann og 1 offiser, E. Hopp, fra

det Norske skikompani på Island og 3 sivile værvarlingsfolk som også hadde lang arktisk tjeneste bak seg. Det var ikke mange, men oppgavens vanskelighet nødvendiggjorde at styrken ble innskrenket til det absolutte minimum.

Nedskriveren kom ombord her i Reykjavik som militær og har tjenestegjort i alt ca. 3 år på Jan Mayen under krigen fordelt på 4 perioder. Han hadde den første tid som spesialjobb å ta vare på proviant og utstyr og tjenstgjorde siste periode som garnisonssjef.

Den 17. februar 1941 startet ekspedisjonen fra Reykjavik. »Honningsvåg« hadde nå overtatt eskortetjenesten, men hadde også full last inne med ekspedisjonsutstyr. Været la imidlertid fremdeles hindringer i veien. Vi fikk nordoststorm med snøilinger og svær sjø og nedising av fartøyene. »Veslekari« led igjen havari, en veldig isknulter feiet vekk »kappa« og fylte hele lugaren med vann. Frivakten frambød et fantastisk syn, de kom som drauger skytende opp gjennom det åpne gap i dekket i en foss av is og sjø. Det gikk meget langsomt framover og alle mann arbeidet for livet for å holde nedisingen stangen og først etter 5 døgn i sjøen ankom vi til Akureyri på nordkysten av Island hvor vi skulle ta ombord de siste folk og forsyninger.

Vi fikk en lang uværperiode med snøstorm dag etter dag og først den 5. mars hadde været bedaget seg såpass at vi atter kunne stikke tilsjøs og den 8. mars bauget vi oss inn gjennom de første isstrimler. Vi ble snart klar over at vi hadde kommet nordover i et vanskelig isår, isbaksen ble etterhånden tettere og sværere og veldige skrugarar krysset ismarkene. »Honningsvåg« som ikke var laget for å gå i is, måtte tross den mest glimrende manøvrering foreløbig oppgi å trenge videre fram. Alt utstyr ble losset over på »Veslekari«, som alene skulle forsøke å forsere seg fram til øya.

Spenningen var temmelig stor om vi alt skulle finne øya besatt av fienden; for samme formiddag hadde vi hatt et tysk fly kretsende over mastetoppene og begge skutene hadde »klart skip« for kamp, men frostskodden tjuknet og ingen av partene fikk en sjangse.

Den 9. mars så vi av og til et glimt av øya gjennom frostdisen. Beerenbergs mektige, snødekte krone (2340 m o. h.) skjøt sølvhvit i sollyset opp mot den blå himmel og frostdisen som skjulte den nedre del av den veldige vulkankjegle, fikk den til å se enda høyere ut. Langs kysten skimtet vi svarte, forrevne fjellvegger med groteske lavaformasjoner som syntes å stupe loddrett ned i sjøen. Man skulle ikke tro at dette ishavets inferno var beboelig for mennesker.

Sørkysten av Jan Mayen viste seg å være helt blokert av pakk-isen, men på nordsiden var det enkelte åpninger i baksen og utenfor det lave midtparti ved Nordlaguna blåste en sterk lokal fralandsvind som hadde drevet isen litt fra land, og natten til 10. mars ankret vi opp her. Dagen etter kom også »Honningsvåg« som ikke ville gi opp, inn, et mesterstykke av et slikt fartøy.

Rekognosering viste at vi var kommet først og nå begynte travle dager. Alt i den første grålysning om morgenen så man fullastede skipsbåter sige inn mot stranden og det måtte roes for harde livet på grunn av fralandsvinden som blåste jevn og sikker hele den første uke. Ved stranden lå en grunnis som var som skapt til en kai, og hundspannet og 2 trekkledehold gikk i fast rute opp og ned til den lille, trange dal midt inne på øya som var valgt som plass for den nye stasjon. Her arbeidet en annen gjeng med å reise huset. Kalde, sure dager med snøfokk og grisevær. Spaknet fralandsvinden, presset atter isen opp mot land med stor kraft og begge fartøyene måtte i hui og hast forlate ankerplassene for å søke ut fra land eller rundt til sydsiden, hvis det skulle være litt slakke i isen der. Men inne på øya gikk arbeidet trutt og stadig. Natteleiet var kummerlig og den gamle fangsthytte nede ved stranden var jevnt og ofte pakkfull med folk og matstellet måtte bli deretter. Men fra dag til dag så man framgang i arbeidet. Det svære understell av drivtømmer kom opp og huset begynte å reise seg. Mektige hauger av utstyr hopet seg opp utenfor og det var liv og virksomhet overalt. En bedre gjeng har neppe vært på ishavet, »Honningsvågs« marinegaster og offiserer, »Veslekari«s gutter, garnisonens mannskaper, alle gikk inn for oppgaven med liv og sjel. Framfor alle bør en nevne sjefen, kommandørkaptein Ullring som hadde planlagt og som hadde ansvaret for hele ekspedisjonen. Uten hans tro, ukuelige optimisme og drivende kraft hadde ikke denne ekspedisjonen vært gjennomført.

Den 22. mars feiret vi kranselag. Det var brennkaldt ute og kastevindene som kom jagende ned Beerenbergs skråninger, pisket snøen opp til et vilt kok. Den natt var det »polarfest« på Jan Mayen, rumtoddyen var sterk og pokalene ble svunget helt til daggryet da Ullring atter kalte til arbeid, men den morgen stilte det bare 4 mann. Det var forskjellige mindre uhell i nattens løp, folk som skulle ned til den lille overnattingshytte ved stranden gikk seg bort i uværet og fikk forfrysninger, men slike bagateller ble hurtig ordnet og ingen fikk varige skader.

Fig. 1. Beerenberg med Nord-laguna i forgrunnen. — Fot. S. R. mai 1944.

Omtrent en uke etter flyttet vi inn i hytten. Radioen var alt montert og værmeldingene gikk regelmessig 4 ganger i døgnet over Island til det meteorologiske hovedkvarter i England.

De forberedende arbeider var dog ikke på langt nær slutt, det stod ennå meget tilbake som måtte komme etterhvert. Proviantkjelleren måtte foreløpig utstå, vi måtte nøye oss med å stable proviant og utstyr i det store åpne rom under hytten. Polarrevene hadde snart oppdaget hvilke muligheter som fantes her og hver eneste natt hørte man revene trette, slåss og holde et fryktelig rabalder under hytten. Det var særlig de røkede fleskesider som syntes å falle i deres smak. I en kolossal snøfonn like ved grov vi ut en fin kjøttkjeller og her hang islandske fåreskrotter i rad og rekke og holdt seg i fineste stand.

Vi hadde hittil kun hatt oppmontert lettere maskingeværer, og hadde alt et par ganger hørt den karakteristiske summingen av tyske fly; men værforholdene hadde alltid vært for bistre til at fly kunne komme inn over øya. Det led imidlertid på vinteren og vi kunne snart vente perioder med vårvær og da gjaldt det å ha alt i orden. Vi hadde i første omgang bare med 2 kanoner og 6 Bren guns og hver mann hadde 2 rifler, hvorav en sniper-rifle. Britene som var rensket til bunnen for krigsutstyr høsten 1940, ofret oss 2 kanoner; det var gamle, noe antikverte skipskanoner og den ene hadde fått påmontert flysikte

og skulle tjenstgjøre som luftvernkanon. Det var imidlertid mange problemer, for det første å bringe kanonene på land og opp i høydene inne på øya, hvor de skulle plaseres og for det annet å montere dem. Jan Mayen er nærmest å betrakte som en slaggdyngde, steinen er lett og porøs og grunnen gir etter og siger ut. Som eneste mulige måte valgte vi å skru dem fast på et svært understell av drivtømmer-stokker med svære gjennomgående bolter og deretter legge en kake av armert betong over. Første gangen gikk det ikke så bra, vi måtte vinne oss erfaring. Luftvernkanonen var nylig kommet opp og skulle prøveskytes. Garnisonssjefen som var en ildsjel, ville være førstemann å skyte. Rekylanordningen på den gamle dundrabeis av en kanon var primitiv og den gjorde et fullkomment byks i været og diopret som var innfelt i en stålramme, klasket skytteren midt i ansiktet så lorgnetten føyk i knas og 2 tenner løsnet. Hele understellet måtte gjøres om og betongkaken fikk armering av lange, massive jernskinner. Ved neste prøveskyting klaffet alt.

Rifleskyting ble drevet hver dag og det var ofte bistre forhold å drive øvelser under. Det var surt vær hele april måned, og det stod nesten til stadighet fukk opp dalen; men gutta var mer og mindre jegere alle sammen og vante skyttere og hadde oppholdt seg i årevis i arktiske egne. Det skulde dog noe til å komme opp til kommandørkapteinens norm som gjerne ble ytret med et uforliknelig lite glimt i øyekroken: de gutter jeg velger skyter ikke i hjertet, de skyter fienden gjennom venstre øye.

Det kunne dog slenge litt virkelig avveksling selv i denne tid hvor vi ikke kjente annet enn plikter og arbeid. En formiddag mens alle mann holdt på å bakse med kanonene kommer en svær kvitbjørn rolig luntende langs skråningen ikke langt unna. Vinden dro med bjørnen, så det var ingen fare for at den ville få været av oss, og det bød seg en sjelden anledning til å få en bjørn på nært hold. Den mest vante av jegerne fikk vervet å skyte den og løp mot bjørnen for å komme på kloss hold. På 50 meters hold sokk plutselig skaren sammen under ham med en dump lyd som kløyvde stillheten som et skudd og først da ble bjørnen var og stoppet. Den veivet det mektige hode fram og tilbake med snuten høyt løftet og søp luften inn for å komme til klarhet over hva som foregikk. Vindtrekken var ugunstig, men løse hunder og skikkelser som beveget seg ikke langt unna, begynte nå å tone seg selv for en bjørns påtagelig svake syn. Nysgjerrig og tydelig ilsken til sinns og lysten på en steik, kom den nedover rett mot skytteren. Skrå-

ningen var bratt og iset, en kunne ikke vente for lenge og på knappe 30 meters hold røk en kule nedefra opp gjennom underkjeven og hjernen. Det stolte dyr, polmarkenes konge, gjorde et eneste byks, noen ville kav med de massive labbene og den lå stille. Pelsen var fin-fin, og skinnet ble besluttet sendt som gave fra garnisonen til vår øverste krigsherre i London.

Den hadde ikke vært alene. Vi fulgte sporet og det viste seg at det omtrent samtidig hadde vært 4 bjørner oppe på øya, men de 3 hadde snudd under brinken og fulgt Sørlaguna østover og gått ut på sjøisen igjen ved ruinene av den gamle meteorologiske stasjon. De mektige spor viste at den ene av dem hadde vært et kjempeeksemplar.

Ved månedsskiftet forlot »Honningsvåg« oss. Bunkersbeholdningen var svunnet inn til det absolutte minimum og det var med vemod at vi så det utmerkede skip forsvinne i horisonten. 2 uker senere seilte også »Veslekari«, eskortert av vår nye ishavs-man-of-war, »Namsos«, som i mellomtiden var kommet opp til Jan Mayen. Ullring forlot oss med »Veslekari«, for på Island lå meget arbeid og ventet på ham. Det var med et visst vemod gutta så selveste sjefen forsvinne. Han kom dog 2 ganger senere tilbake på inspeksjon.

Vi fikk nå enda mere arbeid enn før og gikk rullende vakter hele døgnet, så søvn var det ikke meget av i denne tid. Vi satt ved frokostbordet presis kl. 5½ om morgenen for å kunne stå ferdig ved våpnene kl. 6, da vi pleide å få første fly-alarm. Frivakten arbeidet alltid med å lage forsvarsstillinger og sandbarrikader og det var et sent arbeid, for telen satt i bakken og det var bare hist og her i tørre sandskrenter og på barflekker at vi kunne skrape sammen litt sand.

Hundene var oss til uvurderlig hjelp i vaktholdet. Et av de første fly, en kjempemessig »Kondor« som nesten strøk bakken, skremte i den grad våre litt sky hunder at de fikk skrekk for fly. Vi visste med en gang hva det var når »Vargen«, som var en særlig aktpågivende hund, klynket, og de andre hunder sluttet seg til med noen bløte, skjelvende hyl hvor man liksom sporet en undertone av navnløs redsel. Lenge før det menneskelige øre kunne oppfange motorduren varslet hundene oss og vaktens jobb ble egentlig bare å angi flyets kurs og type. Vakten hadde telefon i sitt lille »krypinn« oppe på fjellkammen hvor han hadde fri utsikt til alle sider, og stod i stadig forbindelse med telefonvakten på hovedstasjonen.

Et par dager inn i mai gjorde våren sitt første store angrep på Jan Mayen. Stille dager med dirrende soldis. Luften var så uendelig

klar og perlemorsaktig blå og vulkankjeglene nede på Sør-Jan, der som oftest er innhyllet i skodde, tonet fram klart og skarpt. Smeltvannsbekkene klukket under sneen og rødsildren, denne forunderlig nøysomme, vakre lille blomst som hist og her karrer seg fast og finner ly og livd på denne karrige øy, livet vidunderlig opp med sin friske røde farge. Overalt var der et brus av liv og oppvåknen etter vinteren. Over fuglefjellene hevet der seg skyer av fugl og der var et fjernt surr av stemmer overalt. På berghyllene satt alkene tett i tett og på særlig egnede steder med forvitret fjell kjek sjøpapegøyene fram fra sine underjordiske huler. Store flokker av de små alkekonger fløy inn mot sine spesielle hekkeplasser og man hørte deres eiendommelige kneprende lyd på langt hold. På slike dager er det at selv Jan Mayen kan virke inntagende og gi en minner som en sent vil glemme.

I denne tid var det flyalarmer hver dag, men det syntes å være en viss usikkerhet hos motstanderen om hva vi hadde til forsvarsmidler og det store angrep uteble. Det hersket en oppjaget stemning i disse dager og guttene var forvåket og slitne, men ingen sviktet og det er med udelt glede man erindrer å ha tjenstgjort i denne avdeling.

Den 18. mai kom »Namsos« og »Honningsvåg« til Jan Mayen med første forsterkning. Nordsiden var helt blokert av isen; men fartøyene klarte å komme inn til ankerplassen ved Eggøya på sørsiden. Ombord var kaptein K. Hjelvik som skulle overta som garnisonssjef, med 17 mann som forsterkning til garnisonen samt Ullring og en britisk flyekspert som skulle besiktige de mulige flyplasser på øya.

Vårløsningen hadde begynt å gjøre seg gjeldende på Sørlaguna som var et hav av gjørme og snøsiaps. Hundespannet kunne ikke brukes og de nye forsyninger måtte bæres på ryggen fram til hovedstasjonen. I over 1 uke kunne man 3 ganger om dagen se en lang rekke folk stampes fram gjennom leirsørpen på Sørlaguna på vei til hovedstasjonen med kasser og sekker på ryggen.

Nå satte skodden inn for alvor og i de neste 2½ måned begravet den oss nesten. Men arbeidet gikk sin gang og nå var det flere folk så oppgaven kunne utvides.

Det ble bygget en liten hytte for et fast belegg av 5 mann på Eggøya med vakttårn oppe på toppen. På utsatte steder ved de beste landingsplasser ble det anlagt svære overdekkede skyttergraver med maskingeværstillinger. På toppen av stasjonsfjellet, Tåkeheimen, ca. 300 m o. h., ble det bygget en hytte for 4 mann og til denne ble det ute-

Fig. 2. Hovedstasjonen. — Fot. S. R. febr. 1944.

lukkende brukt materialer fra den gamle Østerrikerstasjon i Mary Mussbukta.

Den gamle ruin som stod her, var gjennom alle krigsårene garnisonens nærsagt uuttømmelige materiallager og flere av de små vaktstasjoner og alle trekonstruksjoner i kanonstillinger og skyttergravsanlegg er laget av material derfra. Det ble likeledes bygget en reservestasjon for radio- og met.-folkene i Jacobsendalen. Mesteparten av materialene her ble tatt fra ruinene ved den gamle meteorologiske stasjon og båret fram av soldatene.

Bevepningen ble også øket. Vi fikk en 76 mm kanon som ble montert på Brinken. Den ble trukket fram på slede og 50 mann og hundespennet gikk i tauene og trakk alt remmer og tau kunne holde. Vi fikk likeledes 2 Hispano 20 mm luftvernkanoner som alltid ble pleiet med særlig omsorg og hengivenhet av guttene gjennom alle krigsårene og det var det store mål for alle å bli skyttere ved hispanoene.

Fra nå av var det stadige kurser med teoretisk og praktisk skyteundervisning for alle våpen og de ble alltid omfattet med den største interesse.

Midt i august reiste den første styrke som kom til øya, til Island på ferie, og det varte 2½ måned før den kunne komme tilbake igjen. I denne periode var det en tid hvor kostholdet var knapt. Ferskmaten

ble oppbrukt og de mange pågående arbeider gjorde at jakten ikke ble skjøttet med den tilbørlige omhu. Dertil kommer at det tar litt tid før alle venner seg til å spise havhest og skårunge som er det jaktbare vilt på ettersommeren. Det var flere mann som viste symptomer på skjorbuk i denne tid.

Siste dager av november kom »Veslekari« med vinterens proviantforsyning. Den hadde bl. a. 200 frosne saueskrotter ombord, men en lang reise med forsinkelser og mildvær hadde ødelagt disse og de var kun tjenlige som hundefor. Men alt det øvrige var i prima forfatning og straks drivisen kommer er mulighetene for seljakten bedre. Det var mange storkobber og snadd som ble nedlagt i vinterens løp og vi manglet aldri ferskmat. En særskilt ros fortjener vår ypperlige stuert Martin Vidnes som med aldri sviktende plikttroskap tryllet fram de mest utmerkede retter, enten proviantbeholdningen var på topp eller ikke.

Vinteren forløp uten vanskeligheter av noen art. Det ble holdt våpen-, troppsfører-, signal- og sprogkurser som ble fulgt med stor interesse. Jakten og revefangsten var god, vi tok uten vanskelighet den kvote som var tillatt oss, 2 skinn pr. mann.

I mars måned 1942 ble 3 mann sendt til Nord-Jan som danner et eget avgrenset terreng, skilt fra den øvrige øy ved veldige jøkler som går helt ut til havet. Oppgaven var å undersøke terrenget nøyaktig og å drive fangst. Det var en spennende og anstrengende tur. Vi hadde bare en liten robåt som såvidt bar 3 mann med utrustning for 2 uker, isforholdene var vanskelige og den gamle fangsthytte på Nord-Jan som hadde vært forlatt i mange år var i meget dårlig forfatning. Jeg kan heller ikke huske noen gang å ha opplevet så hårde værforhold som i de 2 uker vi lå på Nord-Jan.

Når vinden er på sørkanten kommer den med veldig styrke som fallvind ned det bratte fuglefjell som løper som en vegg rett innenfor hytten og kommer vinden fra nord, får man et tilbakeslag fra fjellveggen så lavlandet står i et eneste kok av snø og sjødrev. På samme tid hadde de i forsvarsområdet på øya pent stille vær. Slike erfaringer skulle vi senere gjøre mange av og troligvis skal man få søke etter et sted hvor været er så lokalt som på Jan Mayen.

I mars begynte den fiendtlige flyvirksomhet igjen, men været var ustabil og flyene kom sjelden inn over selve øya. Vår radio hadde denne vinter en lengere break-down og 11. mars kom et britisk fly inn over øya for første gang. Det ble signalisert at radioen ville være i gang igjen om få dager og at vi hadde alt vi behøvde. Den 26. mars kretset et amerikansk fly for første gang over øya. Den 22. april kom

»Namsos« med ny proviantforsyning. Den måtte gå inn til Eggøya, da det blåste sterk nordakuling. Karene var glade da skuta var losset etter 12 timers hard jobb i kuling og 26 kuldegrader.

17. mai var det stilling med honnør for flagget, men flyalarm ødela hele seremonien. Flyet kretset lenge ved øya, men det var utrygt vær og snøilinger drev nå og da over forsvarsområdet, så det ble ingen jakt den dag. Men to dager etter fikk vi en virkelig avveksling. Flyene hadde inntil nå alltid kommet til bestemte tider om morgenen, men den 19. mai, en av de ytterst sjeldne stille dager med solskinn, kom et stort tysk 4-motors bombefly helt overraskende inn over øya i middagstiden. Frivakten der som vanlig lå og slanget seg på køyene i middagshvilen ble purret i siste liten. Flyet måtte orientere seg, for stasjonen er lite synlig i terrenget og ligger overmåte vanskelig til for bombing. Da Hispanoene på bakken spilte opp, søkte flyet straks større høyde, ca. 600 m, men åpnet ilden mot kanonstillingene på bakken med alt sitt skyts. Man så steinspruten fra nedslagene komme som en stripe mot seg og fra flyet hvor den sikkert var enda mere synbar, ble den øyensynlig søkt dirigert over stillingene; men med lite hell, det manglet alltid 3—4 meter. Flyet droppet også bomber og det hadde nære på kostet oss våre uerstattelige meteorologer. Disse som tilhørte den sivile stab hadde i hui og hast forlatt stasjonen for å søke dekning, men den eneste brukbare de fant var en stor revefelle for fangst av levende rev og her presset de sig inn, 3 mann. Bombene feilet det mål de var innsiktet mot, men revefellen var ikke langt unna ødeleggelsen. Det ble også sluppet en tidsinnstilt bombe som sprang oppe i luften og sendte en regn av større og mindre metallstykker som rotet opp grunnen akkurat som en potetåker over et stort område. En eksplosiv granat gikk gjennom tre vegger på hovedstasjonen, men eksploderte ikke før den slo inn i fjellskråningen. Vi hadde også flere treffere på flyet, men hadde ikke ennå fått høyeksplosiv ammunisjon og det reduserte våre sjangser. Etter en god times frisk fighting fra begge sider forsvant flyet og vaktpostene på Tåkeheimen iakttok en tid etter en dump eksplosjon og en stor røksøyle i den retning flyet var forsvunnet. Dette innbrakte oss gratulasjonstelegram fra den engelske admiral på Island som hadde kommandoen over ishavssektoren og det lød: Well done, boys. Cheerioh!

Dagen etter kom et 2-motors fly i lav høyde for full fart inn mot øya, men en lokal skoddebanke lå som et smalt belte tvers over øya ved hovedstasjonen. Flyet snudde og gikk i stedet opp til Gamlestasjonen,

hvor det raste rundt i 30 meters høyde og skjøt vilt. Den lille vaktstyrke som lå her hadde bare Bren-guns, men ypperlig anlagte stillinger og forsvarte seg med nebb og klør. På hovedstasjonen stod vi klar i stillingene, men skodden var ugjennomtrengelig og vi måtte nøye oss med å være vitne til kampgnyet fra Gamlestasjonen.

Den 1. juni 1942 hadde vi general Fleischer og den nye norske sjef for styrkene på Island, kommandørkaptein F. Ulstrup, på inspeksjon. Jan Mayen viste seg fra sin beste side og begge de militære spisser syntes å være fornøyd.

Ved denne leilighet var det også stor-avløsning. Løytnant K. Hjelseth overtok som garnisonssjef. Vinterstyrken skulle sørover på ferie og bare noen få mann som var kommet opp på ettervinteren, ble tilbake. Flyvirksomheten holdt seg ganske aktiv utover hele sommeren og det begynte også å vise seg undervannsbåter som tydeligvis gikk og rekognoserte langs øya. Det var flere mindre trefninger og atskillig avveksling denne sommer og det ville føre for langt å gå nærmere inn på tingene. Det bør dog nevnes at denne sommer gikk et av de store tyske 4-motors Kondor-fly i bakken. Hele mannskapet — 9 mann — omkom og ble begravet under militære æresbevisninger fra garnisonen.

Vår store dikter Nordahl Grieg bodde over en måned på Jan Mayen denne sommer. Han tilbrakte mesteparten av tiden i fullstendig ensomhet og ro på den meteorologiske reservestasjonen, bare opptatt med sin diktning og det var her han utarbeidet sitt berømte dikt »Kongen«; men lørdag og søndag tilbrakte han alltid i samvær med garnisonen. Han fant seg til rette her og ble meget avholdt av alle. Kaptein Nordahl Grieg glemte aldri Jan Mayen, han kom alltid tilbake til livet på øya i sine samtaler og nedskriveren herav vil alltid minnes hans ord — »Dette vidunderlige lille demokratiske samfunn som dere har skapt på Jan Mayen.« I disse ord ligger et stort og klokt menneskes anerkjennelse av garnisonens arbeid.

Utbyggingen av forsvarsområdet fortsatte denne sommer 1942 og det ble bygd en stor og prektig vaktstasjon for 6 mann i Hvalrossgatt. Materialene ble dels tatt fra en gammel ødelagt fangsthytte i nærheten, dels funnet blant rekveden på strendene og båret fram langveisfra.

Høsten 1942 skulle det også anlegges en ny radiostasjon som skulle betjenes av spesialutdannede britiske radiofolk. Huset ble satt opp av garnisonen, men dermed ble det også. Været var så overhendig at det var ikke den minste sjangse å få på land de store og tunge radiokolli og de britiske radiofolk hadde nære på selv satt livet til. Dette forsøk ble ikke senere gjentatt.

Fig. 3. Kanonstilling. — Fot. S. R. april 1941.

Våren 1942 fikk vi endelig vårt gamle ønske om en islandsponni oppfylt og vi hadde fra nå av alltid hest ved garnisonen; i et par perioder endog 2 islandsponnier. Disse sterke og usedvanlig hardføre dyr var oss til stor nytte både som trekk- og kløvhester, men de tøyte det ikke ut gjennomsnittlig mere enn 1 år i det janske klima. Kun vår sjette hest, fenomenet »Gløgg«, syntes å kunne tåle alt. Den kløv i urene som en geit, med kløvpakninger på opptil 100 kg og ernærte seg engang på en flere dagers patroljetur rundt Sør-Jan utelukkende av øyas fattige vegetasjon.

Vi begynte fra nå av også å få opp levende slakt og vi hadde ofte flere griser og islandske sauer, som ble tatt etter hvert som behovet var.

Vinteren 1942—43 forløp stille og rolig, vekten gikk sin gang dag og natt og først i slutten av mars ble det et brudd på ensformigheten. En aften i skumringen, grøtisen hadde presset nærmere under land på nordsiden, hørte man et kor av forsiktige, små, klagende fløytetoner. Overalt kunne man høre dem, de blandet seg med lydene fra isen som lå og presset på i landkallen og ute fra isen bar pålandsvinden med seg en fjern avdempet sang av fine lyder. Det var myriader av selunger som lå og kalte på sine mødre. Klappmysen hadde kastet ungene på isen langs nordkysten av Jan og det yrte av dem, overalt vrимlet det av små blåsvarte selunger, til og med langt inne på land fant man dem kravlende omkring. Alle som var fri for vakthold og faste arbeider

gikk ut på fangst og det ble på 2 dager tatt nærmere 500 unger. Så drev isen litt fra land og da garnisonen ikke hadde noen brukbar båt, stoppet fangsten av seg selv. I dagene framover var gutta ivrig opp-tatt med å spekke og salte selskinn og fast rett ved måltidene var kokte selsveiver som riktig tillaget, alltid byr en utsøkt nytelse.

En dag i denne tiden kom det også en isbjørn inn på øya, den pas-serte rett forbi en av de små vakthytter hvor mannskapet som hadde frivakt lå og sov og fortsatte til Met.stasjonen hvor den ble oppdaget og skutt.

På ettervinteren 1943 fikk vi en ny og mere moderne luftvernkanon av 12-punder typen. Den ble også slept opp og montert på Brinken. Bestykningen bestod nå av 4 kanoner, 2 tyve-millimeter Hispano anti-luftskyts, 4 Colt-mitraljøser, bombekastere, Bren maskingeværer og lettere våpen.

Sist i mai (1943) ble vinterstyrken avløst og rittmester K. Spillhaug ble garnissonssjef. Denne sommer ble reservestasjonen inne i fjell-heimen mot Beerenberg anlagt, hvor de siste rester av garnisonen skulle holde ut i tilfelle landgang fra fiendens side. Enn videre ble den ypper-lige finske badstue bygget; den hadde lenge vært påtenkt, men først nå var den rette interesse til stede. Den ble satt opp av prektig, stort drivtømmer og det ble snart fast takst med i hvert fall 2 bad om uken. Var lagunen islagt sprengetes det en råk så man kunne få seg en rik-tig avkjøling etter badet og det ble en naturlig sak for alle gutta å ta en rask svømmetur mellom isflakene.

»Jan Mayen-løpet« startet også denne sommer. Det var et kondi-sjonsløp for hele garnisonen og gikk over mere enn 3 norske mil i helt ubanet terreng. Mange løp det ytterst krevende løp flere ganger og det ble levert framragende prestasjoner.

I oktober kom det melding om at amerikanerne ifølge overenskomst med den norske regjering skulle anlegge peilestasjon på Jan Mayen og den 6. nov. 1943 ankret en av coast-guards store fartøyer opp utenfor vaktstasjonen ved Nordlaguna. Den amerikanske stasjon ble anlagt ved siden av den norske hytte og den kom opp med amerikansk fart. Det store to-etasjes hus for det enorme peileapparat fremme ved stranden med selve våningshuset bakenfor. Der var aile moderne hjelpemidler, vaskemaskiner, varmtvannskjele, kjøleskap etc. og hver aften var det filmframvisning for hele garnisonen.

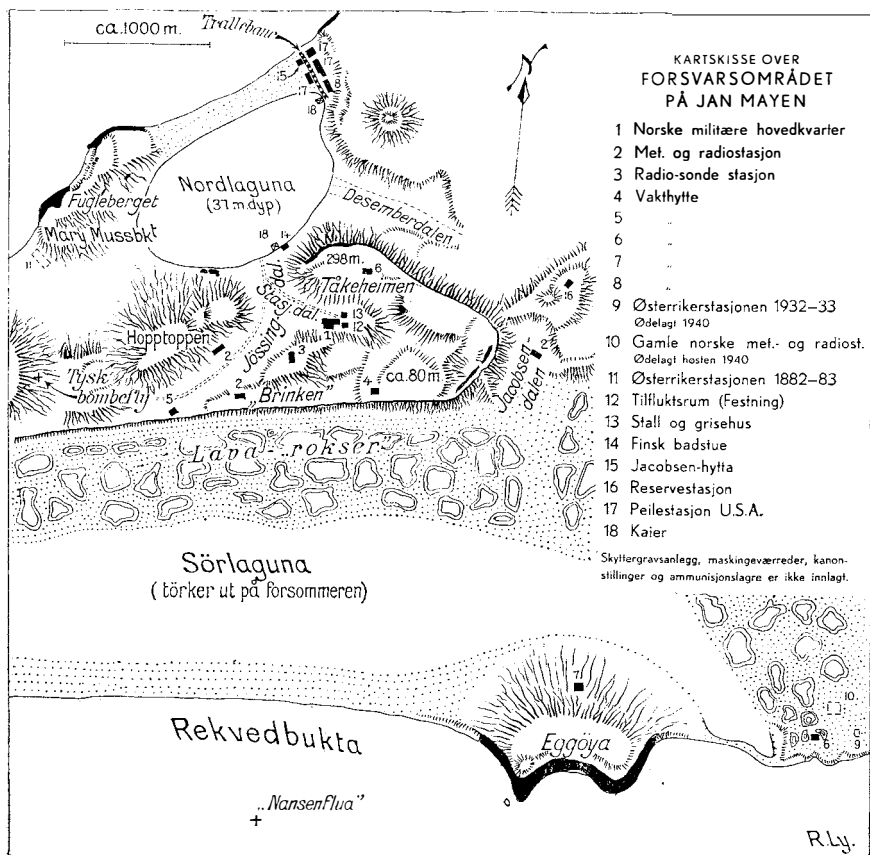

Fig. 4. Kartet er utarbeidet av forfatteren og rentegnet av Norges Svalbard- og Ishavsundersøkelser.

Det var særdeles pent vær hele denne høst (1943) og først i februar fikk vi en virkelig storstorm. Den kom som orkanaktige kast ved hovedstasjonen og mellom hver rosse dannet det seg vakuum over huset og det var i siste øyeblikk vi fikk forhindret at taket fløy vekk. Luften var helt formørket av sandfokk og på Sørlaguna ble sanden hvirvlet opp i veldige søyler som beveget seg akkurat som skypumper bortover sletta.

Den 5. feb. 1944 hadde vi det første jordskjelv av noen styrke. Det kom litt før kl. 11 om aftenen, stod bare på i 10 sekunder og ytret seg som korte, kjappe rystelser. Det var dog så sterkt at de fleste av guttene jumpet ut av køyene og løp ut. Det falt mye snø denne vinter og svære snømasser stuvet seg opp i stasjonsdalen og vi måtte ved flere

leiligheter grave vinduene fri. Men vinteren var forholdsvis mild, vi hadde bare en strimmel med drivis som holdt seg ved øya en ukes tid i januar og senere var havet isfritt så langt en kunne se.

Denne vinter, 1944, kom det første tyske fly alt den 25. januar, — blikk-stille, helt klart og mildt, den fineste midtvintersdag jeg har opplevd på Jan Mayen. Flyet kom fra nord-vest og fløy inn over forsvarsområdet, men holdt seg akkurat utenfor skuddvidde.

I mai måned ble det anlagt en ny viktig stasjon for værvarslingen, nemlig Radio-Sondestasjonen. Den drives med norsk mannskap, men alt det tekniske utstyr bekostes av England og Amerika i fellesskap. To ganger i døgnet sender stasjonen opp ballonger som fører med seg en automatisk radiosender som er tilkoblet termometer, barometer og hygrometer, og registreringsapparatet på stasjonen inntegner på skjemaer temperatur, trykk og fuktighet helt opp til omkring nitti tusen fots høyde. Slike stasjoner må mangedoble verdien av værmeldingstjenesten og i særdeleshet fra en øy som Jan Mayen hvor rent lokale værforhold gjør seg så sterkt gjeldende for bakkestasjonene.

Radio-Sondestasjonens første bestyrer var løytnant Darre-Hansen. Han og hans mannskap gjorde pionérarbeidet og de fortjener den største anerkjennelse for sitt virke under ofte meget vanskelige vilkår.

Fra midt i mai — løytnant A. Haugan overtok som garnisjonssjef — til midt i juni var det en periode med meget sterk flyvirksomhet fra tysk side. Flyene begynte å komme til alle døgnets tider og vi kunne ha opptil 6 flyalarmer i døgnet. Men guttene var alltid beredt og det ble bare skjærmyssel, flyene søkte unna. Flyvirksomheten dabbet mere og mere av utover sommeren og stoppet til slutt helt.

Den 16. august hadde vi igjen et større jordskjelv, det var omtrent på samme tid om aftenen, men utmerket seg ved større og mere langsomme svingninger og varte omkring 20 sekunder. Dette jordskjelv forårsaket store steinras flere steder på øya.

Vinteren forløp stille og rolig. Været holdt seg usedvanlig mildt, den koldeste temperatur var -14° og det var ingen drivis å se hele vinteren.

I mars 1945 ble det funnet en tysk automatisk meteorologisk sender på nordspissen av Jan. Den var ypperlig kamuflert, men hadde sannsynligvis bare vært i drift noen få måneder og man må formode at den har vært ført dit av en ubåt høsten før.

Den 8. mai 1945 opprant endelig den store dag som vi hadde ventet på i flere år. »Honningsvåg« var nylig kommet opp med avløsning og

den dag var det paradeoppstilling ved hovedstasjonen av hele garnisonen, — amerikanerne innbefattet, og besetningen ombord, unntatt noen få mann.

Noen tid etter ble garnisonen redusert, da de mest krevende vaktoppgaver falt bort. Men det ble ikke mindre arbeid enn før, heller det motsatte. Det janske klima krever stadig vedlikehold og forbedringer og det var aldri vanskelig å finne noe å gjøre. Sommeren var særdeles fin og det var ikke mange skodde-dager, men vinteren satte tidlig inn og siste halvpart av september hadde vi stadig uvær som satte havet i opprør og laget sjø rundt hele øya. Den 30. sept. kom den store amerikanske coast-guard isbryter »Eastwind« fra Island med vinterforsyninger både til amerikanerne og nordmennene. Vi begynte å losse ved Nordlaguna, men alt første turen fikk en stor sjø grepet i amerikanernes store invasjonsferge og kastet den langt opp over fjæren og det var kun med de aller største anstrengelser vi fikk reddet den fra fullkommen tilintetgjørelse dagen etter. Amerikaneren hadde 3 store griser og 7 sauer med til oss og da dyrene var meget forkomne av sjøsyke, måtte vi ta dem på land. Utenfor brenningen skjøt amerikanerne inn rakettkline og jumpet dyrene overbord og vi trakk dem inn gjennom de høye brottsjøer i stranden. Grisene red på bølgetoppene og man hørte kvinet på langt hold, men de kom på land i beste behold. Sauene derimot var noe medtatt, men de kom seg i løpet av et par dager. Etter å ha tatt på land 150 fat bensin på samme måte ved hjelp av rakettkline, måtte vi dirigere fartøyet over på sørsiden hvor sjøen var blitt noe bedre. Her fikk vi løpet av de neste 3 dager resten på land under en stor snøbre på nordsiden av Eggøya hvor vi måtte bære hvert kolli 200 meter langs stranden før vi kunne komme til med hest og hundespann. Den 6. okt. kom »Honningsvåg« med resten av vinterforsyningen og avløningsstyrken for de mannskaper som skulle reise hjem. Det ble først forsøkt lossing på nordsiden, men første føringsbåt ble knust i brenningen og meget gods gikk tapt. Fartøyet måtte så gå over på sørsiden og der fikk vi det resterende på land. Vi fikk på nytt kuling av nord med snøfokk og det siste nedskriveren så av Jan Mayen da »Honningsvåg« gikk den 8. okt.1945, var Eggøyas svartbrente vulkansider som av og til mørknet gjennom det ville snøkav.

Slik kan Jan Mayen være; men det måtte allikevel være noe eget ved livet her, for med ytterst få unntagelser ønsket alltid guttene seg tilbake til øya og få av garnisonen har tjenstgjort mindre enn 2 år. Her hadde de følelsen av at de gjorde en innsats.

Tillegg.

Jan Mayen var i alle krigsårene direkte underlagt den Norske Marinekommando på Island og garnisonen ble administrert herfra. Marinekommandoen skjøttet dette verv på en meget fortjenstfull måte og de forskjellige sjefer, først kommandørkaptein E. Ullring, hvis innsats ved besettelsen av Jan Mayen er nevnt i beretningen, og deretter kommandørkaptein F. Ulstrup, skaffet seg inngående kjennskap til forholdene på øya ved flere inspeksjonsreiser så vel sommer som vinter. Det ble ikke spart noen anstrengelse for å gjøre garnisonens arbeidsvilkår så gode som mulig og kostholdet var fortrinlig. Det var utarbeidet på helt vitenskapelig basis av Svalbardforskeren Kristoffersen som tjenstgjorde som intendant ved marinekontoret i Reykjavik. Kostholdet var beregnet etter 4500 kalorier pr. mann pr. dag og vi hadde en variert og førsteklasses proviant å velge mellom. Vanskeligheten var egentlig å oppbevare sakene, for fuktigheten gjennomtrenger nær sagt alt om sommeren og om vinteren kaster været hyppig om fra mange varmegrader til sterk kulde. — En kunne skrive meget om alle de eksperimenter som ble gjort for å finne ut den beste måte å oppbevare kjøtt og fisk på.

Sunnhetstilstanden var på en kort periode nær som er omtalt ovenfor, helt ypperlig og humør og arbeidskraft manglet det aldri hos guttene. De ypperlige forsyninger og det gode kosthold var ikke minst skyld i dette.

Garnisonslegene hadde ikke meget å gjøre i sitt fag, da det janske klima tross sine ulemper er sundt. Deres vesentlige virke ble å etterse hygien. Flere av legene holdt om vinteren ypperlige førstehjelps- og språkkurser som ble fulgt med stor interesse av guttene.

Vær- og isforhold. En skal sikkert lete for å finne et sted hvor værforholdene er så lokale som på Jan Mayen. Innenfor forholdsvis korte strekninger kan været kaste om flere ganger og en må være forberedt på alt, skal en ut på litt lengere turer. Det kunne berettes historier i fleng fra krigsårene om soldater som startet på tur i godt vær, men møtte uvær og med nød og neppe kom fra det med livet. Jeg husker således en hardhaus og fjellkar på sin hals som startet fra Revesmuget vaktstasjon ved Nordlaguna for å gå over passet til Gammelstasjonen, vakthytten hvor den gamle værvarlingstasjon lå, en strekning på noe

over 6 km. Han fikk slik snøstorm på seg da han kom over på sørsiden av fjellet at han har krøpet forbi hytta på kloss hold uten å ane det og fant et nødtørftig ly i en forsvarsstilling som ligger ute på stupet ned mot sjøen ikke mere enn 30 meter fra stasjonen. Her lå han i 18 timer og øynet da snøkovet letnet et øyeblikk, hytta kloss innpå.

Gamlestasjonsterrenget synes å være et av de mere værharde områder på øya og dette er nok til dels skyld i de legendeaktige historier som er spunnet om de månedslange stormene på Jan Mayen. Hadde den gamle værvarslingsstasjon ligget om ikke mere enn noen få kilometer unna, kunne forholdene ha vært adskillig bedre.

Hele mars og april 1941 var kald og de enorme mengder av pakkis som var i havet, gjorde selv sønnavinden bitende og i enkelte perioder som varte til langt ut i juni, kunne vi selv fra Tåkeheimen ikke se den minste stripe åpent vann rundt øya. Juni, juli og til midt i august hadde vi skodde og i lange perioder lå den tjukk som graut dag ut og dag inn, men over midten av august kom det en lang periode med stille, solfylte dager. Høsten var sur og kald og ved årsskiftet kom pakk-isen, men det var ikke den samme svære baks-is som forrige år. Midt i januar 1942 var det en kortere mildværsperiode med voldsomt regnvær så bekkene gikk opp og det flømmet med vann overalt. Kulden satte imidlertid atter inn og vi hadde flere ganger utover vinteren omkring 25 kuldegrader og det føles meget med den fuktige luft og stadige vind. Sommeren 1942 var også sur og kald med megen skodde. I september var det en lang stund orkan fra nord og havet var i så voldsomt kok at sjøen brøt over sandbarrièren og inn i Nordlaguna. Pakkisen kom som vanlig ved nyttårs tider og vinteren 1942—1943 holdt seg meget kald. Det ble ved et par leiligheter i januar notert 30 kuldegrader. Sommeren 1943 var som vanlig sur og kald med megen skodde. Høsten var derimot bra og i oktober og november hadde vi stort sett riktig fint vær. Vi fikk drivisen som vanlig over nyttår, men det var nærmest bare noen små strimler og den lå bare en kort tid presset inn mot nordsiden av øya vinteren 1943—1944. Og det ble ikke notert mere enn 16 kuldegrader.

I april og til ut i juni hadde det imidlertid dannet seg en veldig isodde et stykke nord for Island. Den strakte seg helt til tvers av østkappet på Island, men viste seg å være forholdsvis smal. Rundt Jan så vi i denne tid ikke is.

Den følgende sommer 1944 var det lange perioder med godt vær og i særdeleshet i juli hadde vi varme dager med solskinn og blå him-

mel, men høsten ble sur og kald med mye skodde. Den neste vinter 1944—1945 så vi ikke pakkis i havet rundt Jan Mayen og det ble ikke kaldere enn 14 kuldegrader. Sommeren 1945 var bra med meget godt vær og få skoddedager. Høsten ble imidlertid dårlig og alt midt i september lå Jan Mayen dekket med snø.

Fugle- og dyreliv. Det er sjøfuglen som gir liv til Jan Mayen og deres tall går i sommermånedene sannsynligvis opp i millioner. Den tallrikeste og for øya mest særpregede fugl er havhesten. Den synes å være bofast og forlater ikke fuglefjellene for lengre tid. Kun i særlig kaldt vær og hvis pakkisen ligger helt tett, kan disse nøysomme og hardføre fugler være borte i dagevis, men straks kulden slår seg litt og isen begynner å slakne kommer havhesten tilbake. I umåtelige masser, som en endeløs strøm kommer de flygende inn langs landvåken og fordeler seg etter hvert langs fuglefjellene. Tett i tett ligger de og hviler på de islagte hyller, eller de kretser omkring langs de bratte fjellvegger. I storm og snøkov kan man se dem seile fram og tilbake foran stupene, utnyttende alle de skiftende luftstrømmer til fullkommenhet. De boltrer seg som fullendte flyvere og stryker med tverre kast og stup kloss i fjellveggen, men det hender at det går galt og etter uvær kan man finne mange mere og mindre lemlestedede havhester under fuglefjellene.

Havhesten legger egg forholdsvis sent og ungen er ikke flygedyktig før sist i august.

Av de andre måkearter er det bare stormåkene som finnes i noe større tall. De har sine egne fuglefjell hvor de hekker, men man finner alltid stormåker ved de store havhest- og alkefjell hvor de røver egg og unger. I de første dager av oktober har det hvert år samlet seg store mengder skårunger, nettopp flygedyktige stormåkeunger, rundt hovedstasjonen og søppeldyngen hvor de eter nær sagt alt som kan svelges.

Alkene begynner å samle seg ved hekkeplassene i førstningen av mai, men vi har aldri funnet egg før den 10. mai og det har også drøyet ut til omkring den 20., alt ettersom været har vært.

Av de andre alkearter er det særlig sjøpapegøyen og alkekongen en legger merke til. Sjøpapegøyen eller lunden kommer senere til hekkeplassene enn den spissnebbete alke og enda sist i august kan man finne store mengder lunde i fuglefjellene, mens den spissnebbete alke alt for en god stund siden synes å ha trukket vekk fra øya.

Ærfuglen finnes rundt hele øya, men ikke i noe stort antall. Den hekker noen steder, nedskriveren så således 5 kull i Guineabukta den 28. august 1945. Det var 2 kull med ganske små dununger og 3 kull med eldre unger. Ærfuglen oppholder seg ved øya hele året og man kan midtvinters se store ansamlinger ærfugl, særlig hunfugl, i Hvalrossgatt.

Havelle og teist ser man hvert år, men de synes å være sparsomme og det tør være uvisst om de hekker her.

I slutten av juni 1945 ble det skutt 1 stokk-andrik(?) og 5 små gressender i nærheten av Kapp Traill. Det hører antagelig til sjeldenhetene at slike ender kommer til Jan Mayen.

Det er også sjelden å se villgjess og det synes ikke som om gåsen hekker på øya.

Den 30. august ble der skutt en svane i Nordlaguna. Den hadde da oppholdt seg på øya 1 ukes tid og var meget mager.

Islommen, ømmeren, sees hyppig på Norlaguna hvor den ligger og fisker. Den må antagelig hekke ved et eller annet bortgjemt lite brevann langs skråningene av Beerenberg.

Den 16. september 1945 fant nedskriveren restene av en heire ved Søyla, fuglefjellet på innersiden av Sørlaguna. Reven hadde ett den opp, men hele skjelettet og hodet med fjærkleddning var intakt.

Sneuglen var meget alminnelig de 2 første vintrene og det syntes som om den kom med pakkisen fra Grønland, men det hender at den hekker på Jan Mayen. Sommeren 1945 hekket det således 1 par langt inne i Desemberdalen. Det hender at man også ser andre slags ugler, således så vi i mai måned 1942 en slørugle, men den forsvant og vi så den ikke senere.

Snøspurven er den mest alminnelige av landfuglene og i begynnelsen av april pleide det alltid å samle seg temmelig store flokker rundt vaktstasjonene hvor det alltid var noe å finne på avfallsdyngen. Det er mulig at mesteparten av snøspurven trekker bort om høsten, men man treffer dog enkelte eksemplarer hist og her selv midtvinters. Somrene 1944 og 1945 hekket der flere par i Stasjonsdalen. Somrene 1942, 1944 og 1945 holdt det også et linerlepar til ved hovedstasjonen og siste sommer så jeg to unger. De siste somrer var også preste-kravene alminnelige i egnen ved hovedstasjonen og siste sommer ble der klekket to kull i Stasjonsdalen.

Av andre småfugler som leilighetsvis er sett skal jeg nevne:

Trost (vanlig) og svarttrost; høsten 1941 og 1943 var disse 3 trost-arter iaktatt ofte. Kvartbekkasin; et eks. skutt august 1941. Siden-svans; et eks. skutt oktober 1943. Due; sett november 1943. Tjeld; et eks. iaktatt i mai 1942. Kråke; et eks. sett sommeren 1943. Stær; 5 stykker sett i oktober 1943.

Det eneste medlem av pattedyrsfaunaen som har fast hjemsted på Jan Mayen er reven. Øya var kjent for at der fantes nesten uteluk-kende blårev — av 10 rev var 9 blå og 1 hvit. Nå er imidlertid dette forhold forrykket ganske sterkt. De militære som kunne fange etter en kvote av 2 skinn pr. mann, hadde første tillatte fangstvinter 1941—42 akkurat kvoten 66 skinn. Herav var 39 blårev. Følgende vinter var fangst og forhold mellom blå og hvit omtrent den samme, men tredje fangstvinter ble der bare tatt 46 rev og herav var 24 hvite og 22 blå. Ved en enkelt av vaktstasjonene var der av 11 rev bare 2 blå. Den fjerde fangstvinter var det lite rev, vi fikk bare 29 skinn og herav var litt over halvparten blårev.

Nedskriveren forlot Jan siste vinter like før fangsten skulle be-gynne, men på en lengere befaring av Sør-Jan i slutten av august ble det iaktatt flere store kull med revehvalper og bestanden tar seg nok opp igjen.

En av årsakene til at blårevprosenten har gått så tilbake er sikkert den noe for sterkt drevne fangst av levende blårev i årene før krigen. Hvitreven fikk gå i fred.

Isbjørnen er en sjelden gjest på Jan Mayen, men i de vintrer da selve pakkisen ligger rundt øya kan man treffe en og annen. Den 3. april 1941 var der 4 bjørner inne på øya samme dag, men bare 1 ble skutt. Første dager av juni samme år ble det skutt 1 til og i mars måned 1943 ble det skutt 1.

Det sies at det en gang har vært villrein på Jan Mayen. Øya har vært gjennomstreifet på kryss og tvers i krigsårene, men det har aldri vært funnet reinshorn eller skjelettdeler. Jan byr imidlertid sikkert livsmuligheter for en begrenset stamme av reinsdyr eller moskusokser.

Det synes å være en liten stasjonær stamme av snadd og stor-kobbe ved øya og det ble i krigsårene skutt mange storkobber av guttene i garnisonen og kjøttet dannet et viktig innslag i menyen. Er det drivis, vil man allerede sist i februar se grønlandssel og klappmyss og det kan hende som i 1943 at store ansamlinger av klappmyss kaster ungene ved øya.

I Nordlaguna er det polarrøye og det er tatt fine velsmakende fisk helt opp til 7 kg. Fisket i sjøen ble aldri skikkelig forsøkt, men det ble ved en leilighet tatt 4 store fetsild og 1 stor torsk.

Hval ser en sjelden; i krigsårene observertes 3 hval innenfor synsvidde. I juni måned 1944 drev det opp en død bottlenose litt nord for Revesmuget. Den samlet store flokker med stormåker omkring seg og disse festet på småhvalen dag og natt.

Insekter er meget sparsomme på øya og makkeflue så vi ikke. Men vi brakte med oss et lite myggliknende krek som fant et kjært tilholdssted i proviantkjelleren og hestestallen. Disse insekter tiltok så sterkt at de ble noe av en plage.

Gamle dagers liv og virke. Jan Mayen ble oppdaget, eller rettere gjenoppdaget, av hollenderen Jan Jacobsz May, skipper på den hollandske hvalfanger »De goude Cath« i 1614. Havet rundt øya var meget rikt på hval og det ugjestmilde og karrig utstyrte lille stykke land ble centrum for en meget givende fangstvirksomhet i de neste 3—4 årtier. Det vokste opp anlegg på anlegg for utkokning av spekk og i 1618 ble det oppført 2 forter og et batteri til forsvar mot angrep av sjørøvere.

Nå er det ikke meget i behold fra de dager. Havet »eter« opp øya, de janske vulkanformasjoner står seg dårlig i det harde klima og sandstormene som av og til pisker øya, legger på sine steder opp fullkomne sanddyner.

Kvalrossgattet synes å være det eneste sted hvor man nå kan påvise helt sikre rester etter gamle hvalfangerstasjoner. Lengst oppe på nordøstsiden av bukta hvor »Kvalrossen« gir et forholdsvis godt ly, ligger det 3 gamle stasjonstomter. De nederste 30—40 cm av alle hyttene står intakt. Gulv og vegger er gjort av 1" planker og hyttene har vært satt direkte på bakken. Den største av hyttene er omtrent 4 × 5 meter og har kun hatt ett rom med et ildsted av teglsten midt på gulvet. Langs veggene er det rester etter 1,60—1,70 meter lange og omtrent en halv meter brede binger som sikkert har vært faste sengesteder. Det var ingen artefakter eller rester av slike å finne inne i hytterommet. De to andre hytter er betydelig mindre; inne i det ene hytterom ligger en middels stor hvalskalle. Langs ytterveggen på den ene hytte lå det opplagt en masse teglsten. De kom oss til nytte; brannmuren i vaktstasjonen som ligger like ved, er f. eks. laget av slike teglsten. Det har engang vært et større anlegg her, strandbrinken

vaskes ut år for år under storstorm og et sted stikker det fram betydelige rester av en større platting av kløyvde rekvedstammer lagt side ved side. Det finnes også noen rester etter en avfallsdyngje et stykke unna og her er det funnet en del brukne kritt-piper.

Lengst inne i bunnen av bukta ligger en gravhaug (Iversen 1936). En av gravene ble åpnet; den døde lå innhyllet i en storkobbekbehud i en primitiv kiste, rått sammentømret av kløyvde rekvedstokker.

Litteratur.

Iversen, Thor: Sydøstgrønland. Jan Mayen. (Fiskeridirektoratets skr., Ser. havunders., Vol. 5, nr. 1, Bergen 1936).

— : A Burial Place in Walrus Gat from the old Whaling Days at Jan Mayen (Tijdschrift van het Kon. Nederl. Aardrijksk. Genootschap, mai 1939, s. 365—368).

Nansen, Fridtjof: Friluftsliv. Kristiania 1923.

Nathorst, A. G.: Två somrar i norra Ishafvet. B. 2. Stockholm 1900.

Norges Svalbard- og Ishavs-undersøkelser: Jan Mayen. (Norsk Geogr. Tidsskr. B. 2, 1928—29, s. 411—444).

- Nr. 20. VOGT, TH., *Norges Svalbard- og Ishavs-undersøkelers ekspedisjon til Sydøstgrønland med „Heimen“ sommeren 1931.* — Særtr. av Norsk Geogr. Tidsskr. b. 4, h. 5. 1933. Kr. 2,20.
- „ 21. BRISTOWE, W. S., *The Spiders of Bear Island.* — Repr. from Norsk Entomol. Tidsskr., b. 3, h. 3. 1933. Kr. 0,75.
- „ 22. ISACHSEN, F., *Verdien av den norske klappmyssfangst langs Sydøst-Grønland.* 1933. Kr. 1,60.
- „ 23. LUNCKE, B., *Norges Svalbard- og Ishavs-undersøkelers luftkartlegning i Eirik Raudes Land 1932.* — Særtr. av Norsk Geogr. Tidsskr., b. 4, h. 6. 1933. Kr. 1,00.
- „ 24. HORN, G., *Norges Svalbard- og Ishavs-undersøkelers ekspedisjon til Sydøstgrønland med „Veslemari“ sommeren 1932.* — Særtr. av Norsk Geogr. Tidsskr., b. 4, h. 7. 1933. Kr. 1,60.
- „ 25. ORVIN, A. K., *Norges Svalbard- og Ishavs-undersøkelers ekspedisjoner til Nordøst-Grønland i årene 1931—1933.* — Isfjord fyr og radiostasjon, Svalbard. Særtr. av Norsk Geogr. Tidsskr., b. 5, h. 2. 1934. Kr. 1,60.
- „ 26. GRIEG, J. A., *Some Echinoderms from Franz Josef Land, Victoriaøya and Hopen. Collected on the Norwegian Scientific Expedition 1930.* 1935. Kr. 1,00.
- „ 27. MAGNUSSON, A. H., *The Lichen-Genus Acarospora in Greenland and Spitsbergen.* — Repr. from Nyt Magazin for Naturvidensk. B. 75. 1935. Kr. 1,00.
- „ 28. BAASHUUS-JESSEN, J., *Arctic Nervous Diseases.* Repr from Skandinavisk Veterinär-Tidskrift, No. 6, 1935. Kr. 2,20.
- „ 29. I. KOLSRUD, O., *Til Østgrønlands historie.* II. OSTERMANN, H., *De første efterretninger om østgrønlandingerne 1752.* — Særtr. av Norsk Geogr. Tidsskr., b. 5, h. 7. 1935. Kr. 2,20.
- „ 30. TORNØE, J. KR., *Hvitserk og Blåserk.* — Særtr. av Norsk Geogr. Tidsskr., b. 5, h. 7. 1935. Kr. 1,00.
- „ 31. HEINTZ, A., *Holonema-Reste aus dem Devon Spitzbergens.* — Sonderabdr. aus Norsk Geol. Tidsskr., b. 15, 1935. Kr. 1,00.
- „ 32. ORVIN, A. K., *Norges Svalbard- og Ishavs-undersøkelers ekspedisjoner i årene 1934 og 1935.* — Særtr. av Norsk Geogr. Tidsskr., b. 5. 1935. Kr. 1,00.
- „ 33. OSTERMANN, H., *Dagbøker av nordmenn på Grønland før 1814.* 1935. Kr. 10,00.
- „ 34. LUNCKE, B., *Luftkartlegningen på Svalbard 1936.* — Særtr. av Norsk Geogr. Tidsskr., b. 6. 1936. Kr. 1,00.
- „ 35. HOLTEDAHL, O., *On Fault Lines Indicated by the Submarine Relief in the Shelf Area West of Spitsbergen.* — Særtr. av Norsk Geogr. Tidsskr., b. 6. h. 4. 1936. Kr. 0,75.
- „ 36. BAASHUUS-JESSEN, J., *Periodiske vekslinger i småviltbestanden.* — Særtr. av Norges Jeger- & Fiskerforb. Tidsskr. h. 2 og 3, 1937. Kr. 1,00.
- „ 37. ORVIN, A. K., *Norges Svalbard- og Ishavs-undersøkelers ekspedisjoner til Øst-Grønland og Svalbard i året 1936.* — Særtr. av Norsk Geogr. Tidsskr., b. 6, h. 7. 1937. Kr. 1,00.
- „ 38. GIÆVER, JOHN, *Kaptein Ragnvald Knudsens ishavsferder. Sammen-arbeidet efter hans dagbøker, rapporter m. v. 1937.* Kr. 5,80.
- „ 39. OSTERMANN, H., *Grønlandske distriktsbeskrivelser forfattet av nordmenn før 1814.* 1937. Kr. 6,40.
- „ 40. OMANG, S. O. F., *Über einige Hieracium-Arten aus Grönland.* 1937. Kr. 1,60.
- „ 41. GIÆVER, JOHN, *Norges Svalbard- og Ishavs-undersøkelers ekspedisjoner til Øst-Grønland sommeren 1937.* — Særtr. av Norsk Geogr. Tidsskr., b. 6, h. 7. 1937. Kr. 0,75.
- „ 42. SIEDLECKI, STANISLAW, *Crossing West Spitsbergen from south to north.* — Særtr. av Norsk Geogr. Tidsskr., b. 7, h. 2. 1938. Kr. 1,00.
- „ 43. SOOT-RYEN, T., *Some Pelecypods from Franz Josef Land, Victoriaøya and Hopen. Collected on the Norwegian Scientific Expedition 1930.* 1939. Kr. 1,60.
- „ 44. LYNGE, B., *A small Contribution to the Lichen Flora of the Eastern Svalbard Islands. Lichens collected by Mr. Olaf Hanssen in 1930.* 1939. Kr. 1,00.
- „ 45. HORN, GUNNAR, *Recent Norwegian Expeditions to South-East Greenland.* — Særtr. av Norsk Geogr. Tidsskr., b. 7, h. 5-8. 1939. Kr. 1,00.

- Nr. 46. ORVIN, ANDERS K., *The Settlements and Huts of Svalbard* — Særtr. av Norsk Geogr. Tidsskr., b. 7, h. 5-8. 1939. Kr. 1,00.
- ” 47. STØRMER PER, *Bryophytes from Franz Josef Land and Eastern Svalbard. Collected by Mr. Olaf Hanssen on the Norwegian Expedition in 1930.* 1940. Kr. 1,00.
- ” 48. LID, JOHANNES, *Bryophytes of Jan Mayen.* 1941. Kr. 1,00.
- ” 49. I. HAGEN, ASBJØRN, *Micromycetes from Vestspitsbergen.* Collected by dr. Emil Hadač in 1939. II. HADAČ, EMIL, *The introduced Flora of Spitsbergen.* 1941. Kr. 1,00.
- ” 50. VOGT, THOROLF, *Geology of a Middle Devonian Cannel Coal from Spitsbergen.* HORN, GUNNAR, *Petrology of a Middle Devonian Cannel Coal from Spitsbergen.* 1941. Kr. 1,60.
- ” 51. OSTERMANN, H., *Bidrag til Grønlands beskrivelse, forfattet av nordmenn før 1814.* 1942. Kr. 7,60.
- ” 52. OSTERMANN, H., *Avhandlinger om Grønland 1799—1801.* 1942. Kr. 6,40.
- ” 53. ORVIN, ANDERS K., *Hvordan opstår jordbunnsis? — Særtr. av Norsk Geogr. Tidsskr., b. 8, h. 8.* 1941. Kr. 1,00.
- ” 54. STRAND, ANDR., *Die Käferfauna von Svalbard.* — Særtr. av Norsk Entomol. Tidsskr., b. 6, h. 2-3. 1942. Kr. 1,00.
- ” 55. ORVIN, ANDERS K., *Om dannelse av strukturmark.* — Særtr. av Norsk Geogr. Tidsskr., b. 9, h. 3, 1942. Kr. 1,00.
- ” 56. TORNØE, J. KR., *Lysstreif over Noregsveldets historie.* I. 1944. Kr. 9,00.
- ” 57. ORVIN, ANDERS K., *Litt om kilder på Svalbard.* Særtr. av Norsk Geogr. Tidsskr., b. 10, h. 1, 1944. Kr. 1,60.
- ” 58. OSTERMANN, H., *Dagbøker av nordmenn på Grønland før 1814.* 2. Oslo 1944. Kr. 5,80.
- ” 59. OSTERMANN, H., *Dagbøker av nordmenn på Grønland før 1814.* 3. Oslo 1944. Kr. 1,60.
- ” 60. AAGAARD, BJARNE, *Antarktis 1502—1944.* Oslo 1944. Kr. 12,00.
- ” 61. AAGAARD, BJARNE, *Den gamle hvalfangst.* Oslo 1944. Kr. 1,60.
- ” 62. AAGAARD, BJARNE, *Oppdagelser i Sydishavet fra middelalderen til Sydpolens erobring.* Oslo 1946. Kr. 5,00.
- ” 63. DAHL, EILIF og HADAČ, EMIL, *Et bidrag til Spitsbergens flora.* Oslo 1946. Kr. 1,00.
- ” 64. OSTERMANN, H., *Skrivelser angaaende Mathis Iochimsens Grønlands-Ekspedition.* Oslo 1946. Kr. 1,50.
- ” 65. AASGAARD, GUNNAR, *Svalbard under og etter verdenskrigen.* 1946. Kr. 1,00.
- ” 66. RICHTER, SØREN, *Jan Mayen i krigsårene.* 1946. Kr. 1,50.